

Speech van Hendrikus Johannes Witteveen in de Tweede Kamer van het Nederlandse Parlement over het Rapport Werner (15 oktober 1970)

Caption: Sprekend in de Tweede Kamer van het Nederlandse Parlement op 15 oktober 1970, was de Nederlandse minister van Financiën Hendrikus Johannes Witteveen positief over het op 8 oktober 1970 officieel gepresenteerde Rapport Werner.

Source: Staten-Generaal Digitaal, parlementaire documenten uit de periode 1814 tot 1995.

Copyright: (c) Centraal Archief Tweede Kamer

URL:

http://www.cvce.eu/obj/speech_van_hendrikus_johannes_witteveen_in_de_tweede_kamer_van_het_nederlandse_parlement_over_het_rapport_werner_15_oktober_1970-nl-b798c8b3-56ce-41ee-b4fb-4032a0ff0362.html

Publication date: 05/11/2012

Voorzitter e. a.

Verder stel ik voor, de verdere behandeling van wetsontwerp 9538 te doen plaatsvinden op dinsdag 27 oktober a.s. vóór de behandeling van de voor die dag reeds op de agenda geplaatste wetsontwerpen.

De eerste termijn van de algemene beraadslaging over wetsontwerp 9538 zal dan plaatsvinden dinsdag a.s. na de behandeling van de Benelux-ontwerpen en de overige wetsontwerpen die op de agenda staan. Dinsdag daaropvolgende zal de Regering antwoorden. Daarna zullen de wetsontwerpen tot wijziging van de Grondwet worden behandeld.

Ten slotte stel ik voor, het wetsontwerp Enige strafbepalingen tot bescherming van de persoonlijke levenssfeer (9419), waaromtrent ik reeds een voorstel heb aangekondigd, aan de orde te stellen tegen donderdag 22 oktober.

Overeenkomstig de voorstellen van de Voorzitter wordt besloten.

De Voorzitter: De vaste Commissie voor Defensie heeft mij medegedeeld, dat zij een openbare commissievergadering wenst te houden over de onderwerpen, genoemd in de agenda, gedrukt onder 10 300, hoofdstuk X, nr. 22, welke vergadering indertijd is uitgesteld.

Deze openbare commissievergadering zal plaatsvinden op maandag 16 november a.s., van 11.00 uur tot uiterlijk 18.00 uur.

Aan de orde is de voortzetting van de **algemene politieke en financiële beschouwingen over de rijksbegroting voor het dienstjaar 1971 (10 900)**.

De heer **Witteveen**, Vice-Minister-President, Minister van Financiën: Mijnheer de Voorzitter! Bij de discussie over de mijnoennota voor 1971, zowel in de publieke opinie als in de Kamer, is begrijpelijkerwijze veel aandacht gericht op het programma om onze economie bij te sturen dat in die nota wordt uiteengezet. Mijns inziens is het juist, allereerst in te gaan op het beeld van de begroting voor 1971, die ook ziende als de laatste in de reeks van begrotingen in deze kabinetsperiode. Het lijkt mij ook juist, e.e.a. te zien tegen het licht van de ontwikkeling van de economische situatie in deze periode. Zoals de Minister-President zojuist ook al heeft gedaan, moet duidelijk worden vooropgesteld dat wij ons in 1967 in een bijzonder moeilijke situatie bevonden. Aan de ene kant vertoonde de betalingsbalans een tekort, niet alleen een tekort dat zich aan de oppervlakte manifesteerde in de vorm van een tekort op de lopende rekening van de betalingsbalans, maar ook een tekort in meer fundamentele zin. Bekeek men de voorraadvorming erbij, dan was dat tekort bijzonder belangrijk. Tegelijkertijd was ook werkloosheid ontstaan. De combinatie van die twee moeilijkheden maakte de situatie ernstig. Hier lag namelijk een zekere tegenstrijdigheid in opgesloten voor het financieel-economisch beleid. Aan de ene kant vroeg het herstel van het externe evenwicht, van het betalingsbalansevenwicht, een beleid dat beperkend op de groei van de bestedingen zou moeten inwerken. Aan de andere kant was het ter bestrijding van de werkloosheid nodig, de bestedingen juist te verruimen. De tegenstelling tussen datgene wat de betalingsbalanssituatie vroeg en datgene wat in verband met de interne situatie nodig was maakte de problematiek in 1967 moeilijk oplosbaar. De situatie benaderde wat wij in de terminologie van het I.M.F. een fundamentele evenwichtsverstoring van de economie noemen. Gelukkig bleek het niet zo ernstig te zijn. Wij mogen nu zeggen, dat wij erin zijn geslaagd, die moeilijke situatie op succesvolle wijze te boven te komen. In de jaren daarna bleek het namelijk mogelijk om een fundamentele verbetering van de betalingsbalanssituatie te bewerkstelligen (in de zin van saldo op de lopende rekening en voorraadvorming tezamen)

Minister Witteveen

tegelijkertijd met het tot een oplossing brengen van het probleem van de werkloosheid. Dit blijkt duidelijk uit de Kamer bekend zijnde cijfers, die ik nog eens wil noemen. Terwijl de som van het saldo op de lopende rekening en de voorraadvorming, die in een normale evenwichtige situatie in ons land 2,5 à 3 pct. van het nationaal inkomen moet bedragen, in 1966 niet meer bedroeg dan 0,4 pct. en in 1967 0,7 pct., steeg deze in 1968 tot 1,7 pct. en in 1969 tot 2,9 pct., waarmede in dat jaar de norm werd gehaald. In 1970 zal de som de 2,2 pct. bereiken, hetgeen weer een lichte achteruitgang inhoudt. In de afgelopen periode als geheel heeft dus toch een belangrijke verbetering plaatsgevonden. Aan de andere kant zien wij tegelijk, dat het werkloosheidspercentage dat in 1967 2,3 was, teruggelopen is tot 1,6 in 1969 en in 1970 1,4 zal bedragen. Deze belangrijke verbetering is bereikt dankzij een goed gericht en goed gedoseerd werkgelegenheidsprogramma, gericht op de gebieden waar de werkloosheid het grootste was en zodanig gedoseerd dat de totale bestedingen zo weinig mogelijk zouden toenemen. Die dosering is een onderwerp van hevige politieke discussie geweest. Ik roep in herinnering, dat de oppositie om zeer veel omvangrijker werkgelegenheidsprogramma's vroeg. Ik meen, dat wij kunnen vaststellen, dat het regeringsprogramma op dat punt in zijn matiging en gerichtheid juist is geweest.

Tot deze verbetering heeft ook in belangrijke mate bijgedragen de geleidelijke verbetering van de overheidsfinanciën, met name wat de financieringstekorten van de overheid betreft, waarop ik nog nader zal ingaan. Wij zien nu dat de lijn van de verbetering zich in 1970 niet geheel voortzet doch dat er voor dit jaar sprake zal zijn van een lichte achteruitgang. Er is evenwel een verschil met de situatie die zich in 1967 voordeed. Nu gaan samen aan de ene kant een sterke groei van de bestedingen, waardoor de spanning op de arbeidsmarkt verder toeneemt en het werkloosheidspercentage daalt, en een zekere achteruitgang in de fundamentele betalingsbalanssituatie. Hier tekent zich duidelijk een conjuncturele overspanning af waardoor tegelijk het interne en het externe evenwicht wordt bedreigd en waardoor uit beide oogpunten tegelijk de noodzaak ontstaat om afremmende maatregelen te nemen.

Mijnheer de Voorzitter! Wanneer ik constateer, dat die overspanning zich aftekent, dan word ik geconfronteerd met het ernstigste probleem dat in deze tijd bestaat en dat wij in deze kabinetsperiode niet hebben kunnen oplossen, namelijk het probleem van de inflatie. Dit probleem is een bron van grote zorg niet alleen voor ons maar voor, zo kan ik het wel zeggen, de gehele westelijke wereld. Het feit, dat wij in onze zorg over dit probleem niet alleen staan en dat wij niet de enigen zijn, die dit probleem niet in deze periode hebben kunnen oplossen doch dat hetzelfde voor alle andere westelijke landen geldt, is natuurlijk van belang, maar het is zeker niet — zo wil ik het althans allerm minst stellen — een volledige verontschuldiging voor het feit, dat wij dit probleem in Nederland niet hebben kunnen oplossen. Het is echter wel een belangrijk gegeven. Enerzijds, omdat hieruit blijkt dat ook in andere landen dit probleem moeilijker oplosbaar en zwaarder wegend is geworden. Anderzijds omdat in een zo open economie als de onze de internationale ontwikkeling van grote betekenis is en heel sterk inwerkt, waardoor het vinden van een oplossing in Nederland sterk wordt bemoeilijkt.

Daarbij aansluitend wil ik allereerst een paar opmerkingen maken over de internationale situatie. Het is duidelijk, dat de beste wijze om het internationale inflatievraagstuk aan te pakken is het voeren van een gecoördineerd beleid in de westelijke landen. Voorop staat dan de wenselijkheid om in de Europese Gemeenschap in dit opzicht tot een gecoördineerd beleid in de westelijke landen. Voorop staat dan de wenselijkheid om in de Europese Gemeenschap in dit opzicht tot een gecoördineerd beleid te komen. Dat is juist op dit ogenblik bijzonder actueel. De geachte afgevaardigde de heer Mellema heeft enige vragen gesteld over de totstandkoming van de Europese economische en monetaire unie. De heer Notenboom

Minister Witteveen

heeft ook gevraagd naar de coördinatie van het conjunctuurbeleid in de Gemeenschap. Ik wil hierop ingaan.

Het comité onder leiding van de Luxemburgse minister-president Werner, dat een etappeplan voor een economische en monetaire unie heeft bestudeerd, heeft juist verleden week zijn rapport uitgebracht. Het rapport is nog niet aan de Europese Ministerraad toegezonden en ik heb het dus nog niet zorgvuldig kunnen bestuderen. Ik wil toch enkele opmerkingen erover maken, want wat ik erover heb vernomen bevestigt de indruk, dat dit rapport van bijzonder verstrekkende betekenis voor de ontwikkeling van de Europese Gemeenschap zal kunnen zijn. Indien bij de regeringen van de lid-staten de politieke wil aanwezig is om de conclusies van dit rapport te aanvaarden en uit te voeren, dan wordt daarmee een zeer grote stap gezet op weg naar de verwezenlijking van een federaal Europa, want het comité is volgens de inlichtingen, die ik heb, tot de conclusie gekomen, dat in de economische en monetaire unie eventueel wel de huidige valuta's kunnen voortbestaan, maar dat zij tegenover elkaar volledig convertibel zullen moeten zijn, zonder koersschommelingen, met onveranderlijke pariteiten. Bij voorkeur zouden die valuta's zo zegt het comité door een Europese munteenheid moeten worden vervangen. In dat geval zouden de nationale betalingsbalansen van de lid-staten verdwijnen. Hoogstens zou men daarover dan nog statistische berekeningen kunnen maken. Men zou alleen een globale betalingsbalans voor de E.E.G. kunnen hebben. Nationale goud- en deviezenreserves zouden moeten worden samengevoegd tot reserves van de Europese Gemeenschap. In dat stadium zou heel duidelijk een tekort op de betalingsbalans van een van de landen, bij voorbeeld van Nederland, moeten worden opgevangen door overschotten bij de andere landen van de Gemeenschap, voor zover althans de Gemeenschap als geheel in evenwicht zou zijn. Dan is het ook duidelijk, dat daarbij onmisbaar hoort, dat die Europese Gemeenschap ook de zeggenschap zal moeten hebben over het economisch beleid, zoals dat door ieder van de landen wordt gevoerd en zoals dat beleid ten slotte die betalingsbalansen, die er in wezen natuurlijk wel zijn, al zijn ze niet waarneembaar, bepaalt.

Het comité stelt verder, dat dit meebrengt, dat de liquiditeitscreatie en de geld- en kredietpolitiek zullen moeten worden gecentraliseerd en dat over de belangrijkste onderdelen van de begrotingen in de lid-staten, in het bijzonder de wijziging en de omvang daarvan, de grootte van de saldi tekorten en de financiering, het gebruik van die saldi, op gemeenschapsniveau moet worden beslist. Daaruit trekt het comité een aantal conclusies voor de institutionele hervorming van de Gemeenschap, die in belangrijke mate overeenstemmen met het betoog, dat ik op 26 mei van dit jaar voor de internationale kamer van koophandel in Amsterdam heb gehouden. Er zal dan in de Gemeenschap een onafhankelijk centraal beleidsorgaan moeten komen, dat belangrijke bevoegdheden van de nationale regeringen op economisch gebied moet overnemen. Op budgettair en fiscaal gebied, op het gebied van de geld- en kapitaalmarkt en ook op andere gebieden zal volgens het comité het centraal orgaan een toenemende invloed moeten gaan uitoefenen. Het komt mij voor dat dit centrale beleidsorgaan een soort van tussenvorm zal moeten zijn tussen de huidige Europese Commissie en de toekomstige federale Europese regering.

Het comité beveelt dan verder de oprichting aan van een communautair centraal banksysteem, geïnspireerd op het voorbeeld van het Amerikaanse federal research-system. Ten slotte wordt gesteld - dat is bijzonder belangrijk - dat de overdracht van bevoegdheden van de nationale regeringen aan het onafhankelijke centrale beleidsorgaan van de gemeenschap, gepaard zal moeten gaan met de overdracht van de daarmee corresponderende bevoegdheden van de nationale parlementen aan een gekozen Europees parlement. Er zal een politieke verantwoordelijkheid van het Europese beleidsorgaan tegenover een Europees parlement moeten ontstaan. Het comité

trekt hieruit de conclusie, dat aanzienlijke wijzigingen van de Europese verdragen nodig zullen zijn. Het stelt voor een regeringsconferentie nog voor het einde van de eerste etappe - 1 januari 1974 - te doen houden; deze moet dan de verdragswijziging of nieuwe verdragen goedkeuren, die nodig zijn om deze economische en monetaire unie omstreeks 1980 tot stand te brengen.

Dit is een zeer ambitieus programma. Van belang acht ik het, dat de zaak thans door het comité consequent is doordacht. Wij zien, hoeveel nog zal moeten geschieden, voordat Europa deze Unie bereikt. Het beleid zal meer op elkaar moeten worden afgestemd. Men zal verplicht zijn elkaar te raadplegen. Daartoe stelt het comité-Werner voor, dat er jaarlijks drie zittingen van de Europese Ministerraad zullen zijn, waarin men zich onder andere zal moeten uitspreken over de begrotingen van de lidstaten, in het bijzonder wat betreft de voor de gemeenschap belangrijke aspecten daarvan, zoals de financiering van deze saldi. De gedachte is, dat hierover in eerste instantie in de Raad zal moeten worden gesproken, voordat de Regeringen die ontwerp-begrotingen bij hun eigen parlement indienen, maar daarna nog eens na de indiening, maar voordat de parlementen de begrotingen hebben behandeld, zodat men de parlementen tijdig in kennis kan stellen van de adviezen van de Raad over de te behandelen begrotingen zodat die in het kader van de Europese economische ontwikkeling kunnen worden gezien. Ik wijs er in dit verband op, dat dit overleg in de toekomst in de Raad zal plaatsvinden en niet - het hoort daar ook niet - in de informele bijeenkomsten van de Ministers van Financiën, waartegen de geachte afgevaardigde de heer Biesheuvel eergisteren bezwaren maakte.

Op monetair gebied wil het comité-Werner ook een belangrijke stap doen. Het wil de koersschommelingen tussen de valuta's binnen nauwere marges brengen dan die welke gelden in de wereld ten opzichte van de dollar. Als dit experiment zou slagen, zou men kunnen komen tot instelling van een fonds voor Europese monetaire samenwerking, dat dan een voorloper zou kunnen zijn van het centrale banksysteem, dat omtrent 1980 zal moeten worden ingevoerd. De geachte afgevaardigde de heer Mellema vroeg of de ingeslagen weg beantwoordt aan de intentie, zoals deze is gebleken bij de topconferentie in den Haag. Mijnheer de Voorzitter! Ik kan nu nog geen definitief oordeel uitspreken over het rapport. Op het eerste gezicht kan het antwoord op die vraag bevestigend luiden. Wij zouden misschien bepaalde prioriteiten en accenten anders willen leggen, maar ik meen, dat het rapport van het comité in grote lijnen overeenkomt met het standpunt, dat ik in de rede van 26 mei heb ingenomen.

Wat het tijdschema betreft, merk ik op, dat de eerste fase volgend jaar zal moeten ingaan. De tweede fase zal in 1974 moeten ingaan. Dan zal echter aan een aantal voorwaarden voldaan moeten zijn. Aan de hand van het gewijzigde verdrag zal de verdere uitbouw moeten plaatsvinden. Dit alles zal belangrijke politieke consequenties voor Europa kunnen hebben. Het comité merkt dan ook mijns inziens terecht op, dat de economische en monetaire unie een katalysator kan zijn voor de ontwikkeling van de politieke unie, waar de monetaire unie op den duur niet buiten zal kunnen.

Ik vind dit onderwerp zo belangrijk, dat het mij goed leek, aan het begin van mijn antwoord hieraan aandacht te schenken. Men ziet, dat het ook voor de toekomstige behandeling van begrotingen reeds direct van betekenis zal kunnen zijn.

Terugkerende tot het vraagstuk van de bestrijding van de inflatie, wil ik in de eerste plaats opmerken, dat het het beste is, hiernaar gecoördineerd, internationaal te streven. Dit zal in het kader van de Europese Gemeenschap in de komende jaren veel consequenter en beter moeten geschieden, als wij tenminste deze weg willen inslaan. Dan blijft nog over het probleem van de E.E.G. ten opzichte van de wereld. Wij hebben nu ook ondervonden, hoe een land als gegeven tegenover zich en om zich heen een bepaalde conjuncturele ont-

Minister Witteveen

wikkeling ziet, die, zoals in het afgelopen jaar, door een sterke inflatie kan zijn gekenmerkt.

De geachte afgevaardigde de heer Goedhart heeft terecht opgemerkt, dat men niet zonder meer kan zeggen, dat de internationale ontwikkeling ook bepalend is voor datgene, wat in het eigen land gebeurt; ook in een open economie als de Nederlandse zijn zeker mogelijkheden om een afwijkende ontwikkeling te krijgen en het beleid daarop te richten, want men kan op een gegeven moment tot een wijziging van de wisselkoers komen. Bij geringere inflatie kan men komen tot een revaluatie van de wisselkoers. Helaas was de uitgangssituatie voor het kabinet in 1967, zoals ik deze zojuist heb geschetst, zeer ver verwijderd van een mogelijkheid tot revaluatie; de situatie lag veeleer dichtbij een fundamenteel betalingsbalanstekort. Dit is in de afgelopen jaren gelukkig overwonnen. In 1969 was extern een evenwichtige situatie ontstaan, maar was er bepaald nog niet een zo sterke situatie, met een fundamenteel overschot, dat een aanmerkelijk mee-revalueren met de Duitse mark verantwoord leek bij de gangbare opvattingen over wijziging van wisselkoersen in het kader van het Internationale Monetair Fonds, waarbij men ervan uitging, dat een aanpassing van de wisselkoers van aanmerkelijke omvang moet zijn en moet passen bij een duidelijke onevenwichtige betalingsbalanssituatie. Bij revaluatie zou dus sprake moeten zijn van een overschot. Deze gehele problematiek is onlangs in de jaarvergadering van het I.M.F. in Kopenhagen uitvoerig besproken. De geachte afgevaardigde de heer Van der Mei heeft gevraagd, of ik over deze besprekingen nog iets wilde zeggen. In het kort wil ik hierover opmerken, dat ik de conclusie, die in het rapport van de staf van het I.M.F. over de mogelijkheid van wisselkoersaanpassingen wordt getrokken, als een bijzonder belangrijk punt beschouw. Deze conclusie is namelijk, dat als wij het goed in de gehele ontwikkeling van het denken en van de statuten van het fonds nagaan, wij niet alleen dan een aanpassing van de wisselkoers en een fundamentele evenwichtsverstoring, die daarvan de motivering moet zijn, kunnen zien, wanneer er een belangrijk overschot of tekort op de betalingsbalans is; het is dus ook niet juist, dat dit verschijnsel zich alleen in vrij grote omvang moet voordoen. Het rapport trekt de conclusie, dat een koersaanpassing ook zeer wel mogelijk en gemotiveerd kan zijn bij een fundamentele storing, niet slechts in die zin, dat zich reeds een belangrijke verstoring van het betalingsbalans evenwicht voordoet, maar ook in een situatie, waarin bij voorbeeld de uiteenlopende ontwikkeling van de prijsniveaus in verschillende landen haar kan doen ontstaan, in welk geval een regering een eigen stabiliteitspolitiek wenst te voeren en deze door een kleine aanpassing van de wisselkoers, die zeer tijdig plaatsvindt, wil veiligstellen. Die conclusie, die mij belangrijk voorkomt, maakt nog duidelijker, dat ieder land in de toekomst zijn eigen verantwoordelijkheid voor de bestrijding van de inflatie en voor de stabiliteit zal kunnen waarmaken. De Europese Gemeenschap zal dit ook kunnen doen.

Ik zou nu de bespreking van het begrotingsbeleid willen zien in het licht van de vraag, aan welke verschillende vereisten moet worden voldaan om dit moeilijke en ernstige inflatievraagstuk onder de knie te krijgen. Dan kunnen wij mijns inziens een drietal eisen noemen.

In de eerste plaats is een duidelijke vereiste, dat de overheid zelf met haar uitgaven en belastingwijzigingen blijft binnen de structurele begrotingsruimte, zoals wij die in de afgelopen jaren in onze begrotingspolitiek hebben gehanteerd, een structurele begrotingsruimte, die dan ook moet uitgaan van een structureel begrotingstekort, een financieringstekort dat past in een evenwichtige situatie op de kapitaalmarkt, dus ten aanzien van besparingen en investeringen. Dat is het eerste vereiste, dat direct op het terrein van de overheid ligt.

Het tweede vereiste is – heel belangrijk in de particuliere sector – dat de ontwikkeling van de nominale lonen past in de ruimte van de stijging van de produktiviteit. Er is natuur-

lijk een zekere samenhang tussen de mogelijkheid om het laatste vereiste te realiseren en de wijze waarop de overheid haar begrotingsruimte gebruikt. Immers, wanneer de overheid de uitgaven sterker wil doen stijgen dan met die begrotingsruimte overeenkomt en de belastingdruk moet verhogen om de totaliteit van de uitgaven en belastingen toch binnen die ruimte te doen blijven, dan kan het reëel besteedbare loon voor de werknemers minder stijgen dan krachtens die produktiviteitsstijging het geval zou kunnen zijn. Hier komt dus die uitermate belangrijke keuze tussen collectieve en particuliere bestedingen naar voren, waarover de afgelopen dagen in de Kamer uitvoerig is gesproken. Dan gaat het er met name om, dat er consistentie zal zijn tussen wat Regering en parlement beslissen en wat de maatschappelijke groeperingen die tezamen de loonbeweging bepalen beslissen.

De heer **Wiebenga** (P.S.P.): U noemt hierbij niet de functie van het overige inkomen. U spreekt over de overheidsbestedingen en de bestedingen via de loonsector. Er is natuurlijk nog die andere sector en die zou u er naar mijn mening ook in moeten betrekken.

Minister **Witteveen**: Zeker, dat is juist. Het is altijd mogelijk dat bepaalde verschuivingen in de inkomstenverdeling ontstaan, maar willen wij inflatie voorkomen dan zou die verschuiving in de inkomensverdeling bewust aanvaard moeten worden. Een groot gevaar voor inflatie schuilt juist in het streven om de inkomensverdeling te wijzigen zonder meer extra looneisen te stellen. Als dit vervolgens tot prijsstijging leidt dan wentelt men steeds de lasten naar elkaar toe en daardoor ontstaat juist inflatiegevaar.

Hierbij moet ten slotte nog worden opgemerkt, dat het des te moeilijker wordt die overeenstemming tussen de overheidsbeslissingen en de maatschappelijke beslissingen ten aanzien van de loonvorming te verkrijgen naarmate de spanningen op de arbeidsmarkt toenemen. Een vereiste is dus ook een conjunctuurpolitiek, welke die spanningen zoveel mogelijk voorkomt en een zo evenwichtig mogelijke ontwikkeling nastreeft.

Mijnheer de Voorzitter! Wij moeten dan nagaan in hoeverre aan deze verschillende vereisten is voldaan om te zien waar de grootste problemen liggen.

Van de eerste eis, dat de overheid binnen de structurele begrotingsruimte blijft bij een tekort, dat ook in een evenwichtige situatie past, kan naar mijn mening duidelijk worden gezegd, dat wij hieraan in deze kabinetsperiode hebben voldaan. De tabellen 6-4 en 6-5 in de miljoenennota laten onbetwistbaar zien, dat de begrotingen in deze kabinetsperiode ruimschoots binnen de ruimte zijn gebleven. Dat was niet alleen het geval met de begrotingen, maar ook met de realisatie van de begrotingen. In tabel 6-4 zien wij immers, dat wij 40 mln. binnen de begrotingsruimte zijn gebleven, waarmee de aanvankelijke overschrijding in 1968 ruimschoots is ingehaald. Wanneer wij de werking van artikel 24 van de Comptabiliteitswet daarbij betrekken – tabel 6-5 –, blijkt dat wij met de realisatie in 1968 126 mln. en in 1969 523 mln. binnen de ruimte zijn gebleven. Door een zekere verschuiving naar 1970, komen wij in dat jaar 162 mln. boven de ruimte, maar per saldo zijn wij dus belangrijk binnen de ruimte gebleven.

De heer **De Goede** (D'66): Ik ken die tabel, Excellentie. U zegt dat onbetwistbaar vast staat, dat u binnen de begrotingsruimte bent gebleven. Dat zou het geval zijn – ik wil het dan ook wel betwisten – wanneer de structurele dekkingsmaatregelen ook de verwachte opbrengsten hadden opgeleverd. Zoals u bekend is, hebt u echter zelf in antwoord op vraag 68 te kennen gegeven dat hetgeen ik reeds vermoedde, juist blijkt te zijn, namelijk dat de laatste structurele verhoging van de tabaksaccijns niet op tafel is gekomen. Dat was een bedrag van 100 mln. U kunt het vinden in het tabelletje op bladzijde 12 van uw schriftelijke antwoorden. Wanneer u dit in